

letes lány lett. (*Jelin és Jelica*). A *Marko és testvérei* című hősei meggazdagodnak, de segítették a szegényeket és a nincsteleneket. Szegény, de becsületes és szorgalmas lányokkal házasodtak. Ez a valósághoz ragaszkodás megvan a mesék helyszínének megjelölésében is, a szegény halász nem egy mesében a Dunára megy szerencsét próbálni, a rossz testvéreket pedig a zsandárok a legsötétebb börtönbe vetették (*Srebrna zdilica i rumena jabučica*).

A mesék nyelve egyszerű, még a kezdő- és záróformulák sem tűnnek ki különleges szépségükkel. Ritkán vicces formában zárul a mese: „Ni dužje, ni kraće, već ko mačkine gaće” (Szó szerint: Se hosszabb, se rövidebb, mint a kandúr gatyája). Az általános emberi igazság azonban itt is fontos: „Koji je siroma a vridan a pošten, taj dobro prođe, a koji je lakom i samo bi se obogatio taj se prije il posli izgubi.” (Aki szegény, de szorgalmas és becsületes, az jól jár, aki pedig könnyűszerrel és mindenáron gazdag akar lenni, az előbb utóbb pórul jár.) *A jó és a rossz leány* (*Dobra i zla čerka*), vagy: „Kazivali su naši stari da svaki čovjek ima svoju sreću, samo kažu, treba da priznaje da je njegova sreća uvik kraj njega” — Mondták az őseink, hogy minden ember lehet boldog csak, mondták, fel kell — önmagában — ismernie a boldogságot (*Sreća — Boldogság*).

Zivko Mandić a gyűjtemény előszavában meséit a mezei margaréta szíromleveleihez hasonlítja (*Latice ivančice*), és reméli, hogy az összegyűjtötteken kívül még élnek mesék a sokác-horvát falvak lakosainak emlékezetében. A *Latice ivančice* című mesegyűjtemény nagyban hozzájárul a horvát nemzetiségi anyanyelv, az anyanyelvi kultúra és a néphagyomány megőrzéséhez/ápolásához.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

AZ APÁLY ÉS A HOLDÁLLÁS INVÁZIÓJA

Cornelius Ryan: *A leghosszabb nap*. Forum Könyvkiadó, Újvidék — Európa Könyvkiadó, Budapest, 1985

Kicsinységében, esendőségében és méltóságában ábrázolni az események egyedi láncszemét, az embert, majd pedig széles mozdulatokkal vázolni a történelem sorsdöntő pillanatait — e kettő ötvözése okozta eddig a legtöbb gondot a hasonló tárgyú dokumentumkönyvek íróinak. Úgy tűnik, Cornelius Ryan sikeresen oldotta meg a buktatókat rejtő feladatot.

Az első szerkezeti egység *A várakozás* címet viseli, és a nagy nap közvetlen előzményeiről tudósít. Mindkét parton a vívódás és bizonytalanság fojtó légkörét érzékelteti, nemcsak a tisztek felelősségteljes izgatottságát, hanem a civil lakosság békevágyát is. A szövetségesek az apályhoz és a holdálláshoz igazították a partraszállást, mert csak ekkor váltak

láthatóvá Rommel akadályai. Váratlanul rosszra fordult az idő, és a németek biztosak voltak abban, hogy a támadás elmarad; a fontosabb tisztek sorban elhagyták a frontot közvetlenül a nagy csata előestéjén...

Eleinte különálló epizódokként jelennek meg a német, illetve a szövetséges csapatokra vonatkozó részletek, majd a második résztől — *Az éjszaka* — mindinkább összefonódnak az események. Az emberi magatartásformák széles skáláján keresztül mutatja be az író, hogy milyen váratlanul és felkészületlenül érte a németeket a partraszállás. Csak Pamsel vezérőrnagy látta helyesen a helyzetet már az első jelentések alapján. Az ejtőernyősök zavart keltettek és előkészítették a terepet, „azt várták, hogy heves német ellenállással találkoznak nyomban a leugrás után. Ehelyett a legtöbb esetben minden csendes volt — olyan csendes, hogy egyesek saját felizgatott fantáziájuk rémképeitől ijedtek meg”.

A *nap* című, harmadik rész a könyv leghangsúlyosabb szerkezeti egysége, amit az oldalszámok aránya is jelez. Megrázó tabló áll össze a megtörtént, egyedi esetekből. A leírások erénye, hogy még a kegyetlen, véres részletek mögül is elővillan olykor a derű: „úgy vitte a fegyverét, mintha mókuszadászatra készülne”. Vagy: „Már akkor se robbant fel, amikor felfelé jövet ráléptem, százados úr!”

A dialógusokban soha sincs felesleges szócséplés, a kijelentésekben feltűnően sok a gondolatosság, a lényegre törő összefoglalás. Nem lehet kétséges, hogy az eltelt idő tömörítette őket szentenciákká, pl: „Az nyeri meg a játszmat, aki utoljára találkozik Hitlerrel.” Számos hasonló, azóta szállóigévé vált kijelentést tartalmaznak a párbeszédék.

Ryan arra törekszik, hogy az események valamennyi paraméterét bemutassa, így azok is könnyűszerrel eligazodhatnak a meglehetősen összetett hadállásban, akiknek egyébként hiányosak az erre vonatkozó hadtörténeti ismereteik. Ezért a stílusra az egyszerűség és egyértelműség jellemző, ehhez társul még a könnyen áttekinthető szövegszerkesztés. Amikor új szereplő jelenik meg (még ha a történelem közismert egyéniségéről van is szó), rögtön hozzáteszi, hogy kicsoda és mi a szerepe az események éppen aktuális láncolatában. Nyomban megtudjuk róla a legfontosabb adatokat. De ugyanígy jár el az idézetek esetében is, hogy az olvasónak ne lehessenek kétségei afelől, honnan származnak. Az angol—amerikai partraszállást bejelentő üzenet pl. így hangzott „Ősz húrja zsong, jajong, búsong a tájon”. Itt jegyezzük meg, hogy a fordító feltűntethette volna Tóth Árpád nevét!

A tények és adatok megfelelő sorrendje teszi olvasmányossá a könyvet. Úgy szerkeszt, hogy a száraznak tűnő felsorolások után egy-egy kevésbé fontos, de érdekes mozzanatot is beiktat. Ahol egymásnak ellentmondó vélemények alakultak ki a történetírásban bizonyos részletek kapcsán, ott zárójelben próbálja megindokolni, hogy miért éppen úgy járt el, vagy pedig olyan információkat közöl, amiket az adott időpontban még lehetetlen volt előrelátni.

Nincsenek igazi hősök a dokumentumregényben, csak név szerint megemlített matrózok, tisztek, ejtőernyősök és katonák vannak, akik egy váratlan fordulat kapcsán váltak túlélőkké vagy áldozatokká. Ryan szerepeltet hátországi civileket is, gondosan ügyelve arra, hogy a társadalmi osztályok és rétegek képviselve legyenek. Még a passzív kívülrőlők is éberren figyelik az eseményeket, hiszen az ő sorsuk is függ ezektől; hozzá tartozók, ellenállók, kémek, papok válnak a leghosszabb nap aktív szereplőivé. „Nem hősök voltak ezekben a csónakokban — csak átfázott, nyomorult, rémült emberek összezsúfolva, és annyira lehúzta őket a felszerelés, hogy még arra sem volt hely, hogy hányjanak a tengeribetegségtől” — és még számos ehhez hasonló részlet illusztrálja, hogy Ryan nemcsak adatokat gyűjtött, hanem a túlélő tapasztalataival újra átéli 1944. június 6-ának eseményeit.

Ha meg kellene neveznünk *A leghosszabb nap* központi alakjait, akkor minden bizonnyal Erwin Rommel tábornagra és Eisenhower tábornokra esne a választásunk. Két ellentétes pólus racionális alakjaiként jelennek meg, számos közös vonással. Mindketten a háttérben maradnak, magányosan vívódva, saját felelősségüket és döntéseiket mérlegelve. Eisenhower a lakókocsijában járkal fel és alá a kérdéses éjszakán, közben vadnyugati regényeket olvas, és csendben megfogalmaz egy jelentést arra az estre, ha netán a partraszállás nem sikerülne. Az író azaz kelt drámai feszültséget, hogy a személyes jellegű részleteket a „nagy események” mellé állítja: Rommel éppen azt a keddi napot választotta, hogy feleségét meglátogassa, sűrű antilopcipőt vitt neki ajándékba születésnapjára.

Ryan nem kelt eleve ellen- vagy rokonszenvet senkivel szemben. Indulatai sohasem ragadtatják el. Objektív távolságtartást hangsúlyoz minden esetben. Csupán arra összpontosítja a figyelmet, ami a „leghosszabb napot” leginkább jellemzi, ami a bemutatás szempontjából lényeges. A címben jelzett D-napra koncentrál, és a kitűzött célnak megfelelően következetesen, kitérők nélkül szövi a dokumentumregény epikai fonalát. A rövid *Előszó* és a számadatokat tartalmazó *Jegyzet* a veszteségekről olyan keretet alkot, amely a hitelességet hangsúlyozza. A könyv rangját emeli, hogy komoly szakmunkák irodalomjegyzékében is megtalálhatjuk.

KONTRA Ferenc